

Willem Belt (1827-1904), een Alphense gebedsgenezer

In de negentiende eeuw kwam men in het bisdom Haarlem, met name op het platteland, nogal eens onder de indruk van gebedsgenezers. Zij konden over het algemeen zonder belemmering te werk gaan omdat – zoals men beweerde – zij over bijzondere natuurlijke gaven beschikten. Dergelijke ‘belezers’, zoals ze ook wel werden genoemd, werden vaak op handen gedragen en de eerste bisschop van Haarlem na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853, Franciscus Jacobus van Vree (1807-1861), een man met een gezonde kijk op dit soort zaken, was de mening toegedaan dat het zijn plicht was om de mensen, heel voorzichtig, van hun dwaalwegen af te brengen.

In het archief van het bisdom Haarlem is een dossier bewaard gebleven over een eenvoudige boerenknecht uit Alphen aan den Rijn, een zekere Willem Belt. De man kon lezen noch schrijven, maar ging wel in Alphen en omgeving de boer op om zieken en ongelukkigen te ‘belezen’.¹ Veel mensen geloofden in zijn verbondenheid met God. Men knielde voor de Alphenaar neer om diens zegen te ontvangen. Zelfs priesters kwamen in de ban van Belts optreden, zoals Johannes Bernardus Wesselingh (1800-1883), pastoor te Hazerswoude-Groenendijk. Wesselingh was een brave, doodsimpele man, die heel gemakkelijk te beïnvloeden was.

Willem Belt, geboren op 18 mei 1827 als zoon van de uit Harmelen afkomstige arbeider Pieter Belt en de eveneens uit laatstgenoemde plaats afkomstige Gijsje de Jong, behoorde tot de Alphense Bonifatiusparochie. Op 24 november 1856 trad Willem in Alphen in het huwelijk met de dienstbode Adriana van Es uit Willeskop. In hun huwelijksakte wordt vermeld dat Willem toen zonder beroep was. Ten tijde van zijn huwelijk was Willem al volop verwickeld in de affaire waartegen de kerkelijke overheid het nodig achtte stappen te ondernemen.

Verbeeldingskracht

Het was de Alphense pastoor Jacobus Petrus Johannes van Zeil (1811-1876) die duidelijk enige moeite had met de praktijken van Willem Belt. De parochieherder wist niet wat hij ermee aan moest en besloot ten einde raad om op 18 februari 1854 maar eens een brief aan de bisschop te schrijven. Hij schreef dat Belt voorwendde de gave van genezing te bezitten. In hoeverre dat serieus genomen kon worden, wist Van Zeil niet; de door Belt verrichtte genezingen wilde hij liever aan zijn invloed op de verbeeldingskracht van de lijdens dan wel aan een bovennatuurlijke gave toeschrijven.

De middelen die de Alphense boerenknecht bij zijn genezingspraktijken meestal aanwendde, waren eerder van geestelijke aard, zoals het laten drinken van wijwater, het bidden bij de zieken en het bestrijken van wonden of plaatselijke gebreken met een kruisje. Door een en ander verschaftte Willem Belt zich een ruim bestaan, alhoewel hij geen geld vroeg maar de betaling aan de beleefde welwillendheid van zijn patiënten overliet. Die hadden blijkbaar in veel gevallen wel een ruime vergoeding voor de bijzondere gaven van de Alphenaar over.

Willem werd op een gegeven moment beschuldigd van de uitoefening van exorcisme of duiveluitdrijving of iets dergelijks, alsmede van water te wijden. Tegenover pastoor Van Zeil ontkende

¹ Archief Bisdom Haarlem, Correspondentie van leken met bisschop F. J. van Vree. Stukken betreffende W. Belt, 1853-1857.

Belt dat echter. De pastoor was ervan overtuigd dat hij voorzichtig moest handelen met iemand die meende over bovennatuurlijke gaven te beschikken. Vandaar dan ook de vraag aan de bisschop: mag Willem Belt voortgaan met zijn zogenaamde geneeswijze en het aanwenden van genoemde middelen van geestelijke aard? Zo niet, wat zou dan de te volgen gedragslijn aangaande hem moeten zijn?

Onderzoek

De bisschop berichtte de Alphense pastoor dat hij op korte termijn een formeel onderzoek zou moeten organiseren. Van Vree gelastte Van Zeil aan Willem Belt te zeggen dat het verboden was om door te gaan met zijn praktijken, totdat het bedoelde onderzoek zou hebben plaatsgehad. Daarna zou de bisschop definitief bepalen wat er moest gebeuren. De pastoor moest toezien op het naleven van de bisschoppelijke opdracht. Tevens moest de herder van de Bonifatiusparochie monseigneur een uitgebreid verslag over Belt en zijn zogenaamde genezing toesturen.

Op 25 februari 1854 schreef pastoor Van Zeil uitvoerig aan de bisschop over Belt. Deze laatste was uit behoeftige ouders te Alphen geboren. Willem was in armoede opgevoed en eenmaal tot de 'jongelingsjaren' gekomen werd hij door het toenmalige rooms-katholieke armbestuur zodanig ondersteund, dat hij door het drijven van een kleine handel in zijn dringende behoefte zou kunnen voorzien.

Toen Willem ongeveer twintig jaar oud was, hoorde hij dat een zekere Van Heuzen, wonende op de schans bij Blokland, veel zieken op wonderbaarlijke wijze genas. Dat deed Willem besluiten om op soortgelijke wijze als Van Heuzen die verrichtte, dit werk te gaan doen. Zijn eerste geval, zo verzekerde Willem de pastoor, had een gunstig resultaat. Het betrof een meisje dat haar been zwaar gekneusd had. De middelen die Belt daarbij aanwendde waren dezelfde als die de pastoor al eerder aan de bisschop omschreven had.

In Alphen twee zaken

In Alphen deden zich twee zaken voor waarbij Willem Belt zijn vermeende gave probeerde te verdedigen. De een betrof die van Quirinus Suikerland, de ander die van Johannes de Rijk. Beiden hadden een gezwel en wonden aan de benen en beiden beroemden zich erop zodanig door Willem Belt genezen te zijn, dat zij zich bereid verklaarden om desgevraagd daarvan een afdoende getuigenis af te leggen.

Ook pastoor Wesselingh sprak van een vrouw uit zijn parochie, die op het punt stond om in Leiden een operatie te ondergaan, maar de hulp van Belt inriep met het gevolg dat zij binnen vier weken geheel gezond was en niet meer naar het ziekenhuis hoefde. Pastoor Van Zeil liet de echtheid van deze gevallen in het midden maar kon slechts, zo schreef hij de bisschop, niets anders doen dan eenvoudig de schriftelijke verklaringen van de getuigen, welker goeder trouw hij niet in twijfel trok, aanhalen. Hij durfde zich vleien met de verwachting dat deze verklaringen zo niet genoegzaam dan toch dat licht over deze zaak zouden verspreiden, hetwelk hem mogelijk was in de gegeven omstandigheden aan te brengen.

Willem Belt had pastoor Van Zeil ten stelligste toegezegd zich voorlopig van zijn praktijken te zullen onthouden. De Alphense pastoor voegde daar in zijn brief aan de bisschop van Haarlem nog aan toe, dat hij monseigneur de verklaring kon geven dat – voor zover hem bekend was – Belts gedrag en levenswijze redelijk te noemen was.

Ondervraging

Een paar maanden later, op 27 april 1854, stuurde de bisschop twee hoge geestelijken naar Alphen om de kwestie Belt nader te onderzoeken. Het waren de zeereerwaarde heren Cornelis van Kints (1803-1870), praeses van het seminarie te Warmond, en Henricus Aloysius Poppen (1816-1897), deken van Alphen en pastoor te Nieuwkoop. Op genoemde datum togen zij eerst naar de pastorie van Van Zeil, waar Belt ondervraagd zou worden. Ze kwamen daarom een uur of elf 's morgens aan en hadden nog ruim de tijd alvorens Willem zich omstreeks een uur aan de pastorie te vervoegen had.

Het eerste wat de twee hoge geestelijken aan Willem Belt vroegen was of hij de twee priesters erkende als afgevaardigden van de bisschop van Haarlem en of hij hen de vragen die hem zouden worden gesteld naar eer en geweten wilde beantwoorden. Op beide vragen antwoordde de Alphenaar positief. Het eerste wat hem toen gevraagd werd was of hij ook genezingen deed. Willems antwoord luidde bevestigend, maar hij had dat niet meer gedaan na het verbod dat bisschop Van Vree en pastoor Van Zeil hem hadden opgelegd.

De volgende vraag was of hij die genezingen deed uit een natuurlijke of een bovennatuurlijke kracht. Het antwoord hierop was volgens de rapporteurs zeer verwarrend. Willem antwoordde nu eens met ‚ja‘ en dan weer eens met ‚nee‘, dan weer: ‚uit natuurlijke kracht, genaamd...‘ of: ‚ik blijf onder de macht van de goede God‘. Hij wist het waarschijnlijk zelf niet goed. Hij antwoordde ontkennend toen hem werd gevraagd of hij zich beschouwde als iemand die met een bovennatuurlijke macht van God was uitgerust om zulke genezingen te doen. De volgende vraag luidde of hij ook om die gave van genezing ooit gebeden had en of hij dacht of meende een inspiratie in het gebed te hebben gehad. Weer was het antwoord ontkennend.

Vervolgens kwamen de middelen en de wijzen van genezing ter sprake. De algemene middelen die Willem Belt voor zijn praktijken aanwendde waren a. wijwater, in- en uitwendig gebruikt, b. bidden, hetzij dat hij het zelf deed of het de patiënt liet doen, c. strijken, dat wil zeggen hij streek met duim en wijsvinger over de wond of ‚diktens‘ (zwellingen). ‚Bij diktens geef ik pap of bier, schoon water en boekweitmeel met een weinig wijwater erdoor. Wonden laat ik met wijwater nathouden. Strijken doe ik altijd‘ en dan zeg ik: „ik strijk u in de naam van de Allerheiligste Drievuldigheid, in de naam des vaders en des zoons en des H. Geest“. Ik laat de mensen een- à tweemaal daags, zoals het mij in gedachten komt, wijwater drinken‘. ‚Verder laat ik ze bidden of als ze dit niet kunnen of niet willen, dan doe ik het zelf. Slechte mensen zeg ik dat ze moeten bidden, naar de kerk moeten gaan en een ander leven moeten gaan leiden, anders wil ik voor hen geen Onze Vader bidden. Dit laatste gebruik is als bedreiging‘. Protestanten kregen van Belt een ander soort behandeling dan katholieken. ‚Ik geef hen nooit wijwater, alleen schoon water. Ik laat ze ook niet bidden, maar ik strijk ze in de naam van de Allerheiligste Drievuldigheid. Dat doe ik om spotternij te voorkomen‘. Het aantal genezingen dat Willem Belt bewerkstelligd zou hebben werd dubieus genoemd. Men was van oordeel dat het aantal zieken dat hem opzocht en ongenezen naar huis ging aanzienlijk groter was dan het aantal dat genas.

Verward

Belt antwoordde ook zeer verward toen hem werd gevraagd of hij er weleens over nagedacht had of zijn praktijken geoorloofd waren. Hij zei: ‚Dikwijls denk ik: „wat ben ik toch gelukkig“. Ik kan de goede God niet genoeg danken. ‚s Nachts, als ik soms bid, denk ik: „wat ben ik toch gelukkig dat ik met de hulp van de goede God zo aan mijn brood kan komen, zo van mijn ziekte hersteld ben en uit mijn armoede gered ben, dat ik nu mijn eigen broodje eet en mijn moeder en zuster van de armenkas afhoud“. (N.B. Hij was arm en geruime tijd ziek eer hij met zijn genezingen begon).

'Ik liep zes jaar geleden, ik was toen tweeëntwintig jaar, met een mandje met negotie, garen, band, sajete et cetera en landde aan in een zeker huis waar een vrouw met een dikke knie lag. Ze had in geen twee jaren kunnen lopen. Toen zei ik: "zal ik jou eens strijken?". Dit had ik van mijn vader zaliger vernomen, die dit ook wel bij de beesten deed. Ik streek die vrouw en zei: "ik strijk u in de naam et cetera". Ik bad en liet haar toen Onze Vaders en Wees Gegroeten bidden en wijwater drinken. En na drie dagen ging ze naar de kerk in Noorden. Na dit geval kwamen er van alle kanten mensen naar mij toe'.

Dit deed Willem Belt zonder enige kennis van welk aard, macht of verzoek ook. Op de vraag of hij het dan toch niet gevaarlijk achtte zoiets te beginnen, zoiets te blijven doen waarvan men nog niet eens wist aan wat voor kwaal iemand leed, antwoordde Belt ook weer verwarrend: 'Als ik er gevaar in zie, dan leg ik de zaak volkomen neer'. Hem werd ook gevraagd of hij meende dat hij ook tegenovergestelde krachten op de mensen kon uitoefenen, bijvoorbeeld of hij gezonde mensen ook ziek kon maken. 'Nee, dat niet. Daar heb ik nooit aan gedacht. Dan hield ik er dadelijk mee op, om mijn lieve ziel niet te verliezen'. De ondervragers wilden verder weten of Willem nooit boeken over magnetisme of geneeskunde had gelezen. 'Niets van dat alles. Alleen heb ik de litanie van de Moeder Gods gelezen'.

Of hij ook bij genezingen of bij aanwending van zijn middelen een zekere wilskracht of vaste wil had om zulke mensen te genezen, werd hem nu gevraagd. 'Daar heb ik ook nog nooit aan gedacht. Bij iedere lijder heb ik gezegd: ik kan u niet helpen, de goede God is uw helper, die kan u genezen als u maar gelooft aan de lieve God die u kan redden'. Willem vroeg nooit geld van zijn patiënten. 'Alleen heb ik gezegd: dat laat ik aan u over, al wat de goede God u in uw hart stuurt'. Toch erkende hij tegenover Van Kints en Poppen dat hij door deze zaak een middel van bestaan had gevonden, dat hij hierdoor zijn moeder en zuster voor de armenkas kon bewaren, 'waarvoor ik niet genoeg de goede God kan danken'.

Strijken

Vervolgens werd hem gevraagd of het hem niet was opgevallen dat hij op en bij andere mensen een zekere werking teweegbracht, dat men hem voor een buitengewoon iemand hield en in hem een zekere macht erkende. Maar Willem antwoordde dat hij daar ook nooit aan gedacht had. De onderzoekers wilden ook weten of hij dat strijken en werken in de naam van de Allerheiligste Drieuldigheid niet als een soort van zegening zag. 'Ja, dat is zegenen, daar houd ik het ook voor', was het antwoord.

Dan werd hem gevraagd of hij dan nooit gehoord had dat een leek zoiets niet mag doen tenzij hij van God onmiddellijk of door het orgaan van de Kerk daartoe bevoegdheid ontvangen heeft. Nee, daar had Belt nog nooit van gehoord, daar wist hij niets van. Of hij er dan geen kwaad in zag zulke dingen te doen? Het antwoordde luidde: 'Ik heb daar geen kwaad in gezien en ik zie er nog steeds geen kwaad in. Als mijn herders dit gezegd hadden, dan was ik soms tot andere gedachten gekomen. Ik heb in mijn onnozelheid gehandeld. Ik ben bij een pastoor geweest die over die dingen baas was en ik heb hem gevraagd of hij iets kwaads in mijn zaak zag en ik heb zelf gezegd, zo ja, dan leg ik de zaak volkomen neder. Datzelfde is nog ergens in een stad gebeurd, maar men heeft mij niet gezegd dat het kwaad was'.

Ook werd hem gevraagd of hij dus nu, na dit alles gezegd te hebben niet in een twijfelachtige toestand verkeerde, dat het kwaad was? Willem wist niet wat hij moest zeggen. Hij twijfelde maar zei uiteindelijk dat hij nog steeds geen kwaad in zijn belezen kon ontdekken. Daaruit kwam de vraag voort wat hij zou doen als de bisschop het hem zou verbieden. 'Dan zal ik gehoorzamen. Dan ga ik

liever om een centje lopen, dan mijn lieve ziel te verliezen'. Hij was dan zijn middel van bestaan kwijt maar zou desondanks toch gehoorzamen aan de bisschop. Belt antwoordde ook ontkennend op de vragen of er ooit twijfel bij hem was geweest of het gebruik van natuurlijke middelen achterwege was gebleven en of hij ooit geneesmiddelen had ontraden. Om ongeveer halfdrie kwam er een eind aan het verhoor. Willem voelde zich niet fit, maar bleef echter zijn gewone blozende kleur houden. Hij wreef wat in zijn gezicht. Een glas wijn herstelde hem weer wat. Daarna verliet hij de pastorie.

Op 3 mei 1854 schreef pastoor Poppen nog een brief naar de praeses van Warmond. Deze vertelde hem daarin dat hij van plan was om Belt eens flink te grazen te nemen, maar dat lukte niet. De Nieuwkoopse pastoor had hem ook nog wat vragen gesteld. Ten eerste wilde Poppen weten of Willem na het verbod van de bisschop nog zegeningen had gedaan. Hij antwoordde ontkennend. De pastoor vroeg hem of hij dat onder ede wilde verklaren. 'Nee', was het antwoord, 'want ik heb geen genezingen gedaan zoals voorheen. Dat was mij verboden. Daar ben ik gerust op en daar durf ik gerust een eed op te doen'. Poppen wilde graag weten wat Willem Belt na het verbod van de bisschop gedaan had. Willem zei dat hij alleen raad en daad gegeven had. 'Ik zelf heb niets gedaan, maar ik heb de mensen geraden dat zij dit en dat zouden doen, bijvoorbeeld bidden, wijwater drinken en zich daarmee te wassen. Maar ik heb geen zegeningen gedaan. Ik heb niet gestreken en ook niet gezegd: "ik strijk u in de naam van de Allerheiligste Drievuldigheid", want dat zou tegen het verbod van de bisschop zijn'.

Gehoorzaam

Willem Belt beschouwde zich dus als gehoorzaam te zijn geweest aan de kerkelijke overheid, door zelf niets te doen maar het anderen te laten doen. Als reden waarom hij zo gedaan had gaf hij op: 'omdat anders de hele zaak zou verlopen', terwijl hij niet dacht dat hij hiermee kwaad gedaan had en hoopte dat de bisschop met Gods hulp hem dit ook niet kwalijk zou nemen en dit hem niet zou verbieden. 'Daarvoor zal ik de lieve God bidden en als de bisschop het verbiedt, dan zal ik gehoorzamen, liever dan mijn arme ziel te pande te geven'.

Eén punt had Willem Belt op de aanmerkingen in het hem toegezonden rapport, namelijk of er nooit geen twijfel was geweest dat het gebruik van natuurlijke middelen achterwege was gebleven. Belt had op deze vraag eerder negatief geantwoord, maar daar kwam hij nu op terug. Willem wist zeer goed dat sommige mensen buiten zijn weten en toedoen de geneesmiddelen hadden laten staan. Zodra hij dat wist had Willem gezegd dat zij die middelen moesten blijven gebruiken.

Als reden waarom hij eerder negatief had geantwoord en nu positief gaf hij op dat hij zich bij het verhoor door Van Kints en Poppen niet goed had gevoeld. Tenslotte bleef pastoor Poppen nog bij zijn mening dat het laatste aan Belt aangezegd verbod gevaarlijk zou zijn. Belt herhaalde hem dat een zekere Zuurmans te Schiedam, die door Willem genezen was, hem gratis een huis met erf en tuin ter bewoning had aangeboden, als hij maar in Schiedam kwam wonen. Na deze brief van pastoor Poppen wordt er niets meer over de zaak Belt vernomen. Hoogstwaarschijnlijk zal hij zijn praktijken toen dus wel gestaakt hebben.

De Alphense gebedsgenezer – laten we hem zo maar noemen – overleed op zevenenzeventigjarige leeftijd op 23 oktober 1904. Het toenmalige Alphense nieuwsblad *De Rijnbode* herdacht de wonderdokter uit de Alphense buurtschap Gouwsluis in haar kolommen en noemde zijn sterven – wanneer het waar was dat hij honderden tot in de verre omgeving van met name spier- en gewrichtspijnen had weten te genezen – een 'groot verlies voor de lijdende mensheid'.

Hans van der Wereld